

УДК: 343.615.8

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-70-1-151-160>

Політова Анна Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент

(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Маріуполь)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7351-7110>

Акімов Михайло Олександрович,

кандидат юридичних наук, доцент

(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7715-0259>

КАЛІЦТВО СТАТЕВИХ ОРГАНІВ ЯК ОДИН ІЗ НАСЛІДКІВ УМИСНОГО ТЯЖКОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ

Статтю присвячено актуальній проблемі сьогодення – каліцтву статевих органів як одному з наслідків умисного тяжкого тілесного ушкодження, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України. Досліджено поняття «каліцтво статевих органів» та зроблено висновок, що єдиним правовим актом, що надає його тлумачення, є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) 2011 р. Зауважено, що в Україні відсутня практика притягнення до кримінальної відповідальності за умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило каліцтво статевих органів. Обґрунтовано необхідність вилучення цієї ознаки зі ст. 121 КК України, оскільки «каліцтво статевих органів» охоплюється заподіянням ушкоджень, що спричинили втрату будь-якого органа або його функцій.

Ключові слова: кримінальна відповідальність; тілесні ушкодження; каліцтво статевих органів; злочин.

Постановка проблеми. За даними ЮНІСЕФ, станом на 2016 рік більше ніж у 200 мільйонів жінок та дівчат було проведено жіноче обрізання або інше нівечення жіночих статевих органів без жодних медичних передумов. Щороку понад 3 мільйони дівчат віком до 15 років перебувають під загрозою бути скаліченими названим вище способом. Ця практика поширена в 30 країнах Африки, Близького Сходу та Азії [1], але у зв'язку з посиленням міграційних процесів фіксується тепер і в країнах Європейського Союзу (зокрема в Німеччині, Норвегії, Франції, Швеції). На боротьбу із цим явищем, а також задля попередження та ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства 11 травня 2011 року в Стамбулі було відкрито для підписання Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (також відому як Стамбульська конвенція), що передбачає обов'язок держав-учасниць установити кримінальну відповідальність за каліцтво жіночих статевих органів.

З 11 січня 2019 року набули чинності зміни до ст. 121 КК України щодо каліцтва статевих органів. Як відзначає Т. Мартянова, помилкова криміналізація призводить до надмірності законодавства. Прогалина й надмірність – це два антиподи, дві парні категорії, в основу зв'язків між якими покладено єдність протилежностей. Надмірність – наслідок подолання так званих уявних прогалин, і протистояти цим наполегливим спробам не зав-

жди вдається. У підсумку КК України поповнюється нормами, які ні кримінологічно, ні соціально не обумовлені [2, с. 145].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після криміналізації відповідальності за каліцтво статевих органів ця проблема залишається недостатньо дослідженою. Водночас визначальні аспекти проблематики розглядали у своїх роботах О. Дудоров, М. Хавронюк, А. Шкодяк, О. Харитонova, А. Байда та інші. Однак, незважаючи на аналіз окремих аспектів стосовно кваліфікації умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило каліцтво статевих органів, це питання залишається актуальним.

Формулювання мети статті. З урахуванням новели закону про кримінальну відповідальність, на наш погляд, доцільно розглянути зміст поняття «каліцтво статевих органів» та провести порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за подібні дії за законодавством іноземних держав, а також проаналізувати практику застосування ст. 121 КК України після внесення до неї змін. Це й буде **метою нашого дослідження**.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розпочати аналіз сучасних підходів до тлумачення поняття «каліцтво статевих органів», їхнього нормативно-правового закріплення та наявних поглядів науковців щодо визначення їх, необхідно з'ясувати значення терміна «каліцтво». У тлумачних словниках зазначається декілька підходів стосовно його етимологічного походження. Відповідно до першого, каліцтво – це «тілесне пошкодження, що призводить до втрати працездатності; покалічення. «На мить Андрієві ніздрі вхопили знайомий запах олії, пари, сухого жару вогняної печі – і перед ним встало його робоче життя, його каліцтво» (Коцюб., II, 1955, 90); «Уявляв собі, як... Марія обережно ступає по м'яких килимах, боячись не там стати, не там сісти, як вона ховає протез, щоб не видно було її каліцтва» (Ткач, Жди., 1959, 64); «Війна, як кожна війна, тягла за собою пожежі, хвороби, каліцтва й смерть» (Вільде, Сестри., 1958, 117)» [3]. Згідно із другим, каліцтво – це «1) пошкодження здоров'я внаслідок нещасного випадку або протиправних дій, що призводить до втрати працездатності; покалічення; 2) тяжка вада розвитку, що спотворює зовнішній вигляд і часто не сумісна з життям» [4].

З огляду на викладене, слід констатувати, що каліцтво – це тілесне пошкодження, що спричинило шкоду здоров'ю внаслідок нещасного випадку або протиправних дій. У цьому контексті ми розглядатимемо каліцтво статевих органів як протиправне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження.

Всесвітня Організація Охорони Здоров'я (далі – ВООЗ) визначає каліцтво жіночих статевих органів (або жіноче обрізання) як всі операції із часткового або повного видалення зовнішніх жіночих геніталій або спричинення інших травм жіночим статевим органам із немедичною метою.

Виокремлюють 4 типи нанесення каліцтв жіночим геніталіям:

- тип 1 – клітеродектомія – часткове або повне видалення клітора або, що дуже рідко, лише видалення крайньої плоти (шкіряні складки довкола клітора);
- тип 2 – ексцизія – часткове або повне видалення клітора й малих статевих губ, з ексцизією великих статевих губ або без такої;
- тип 3 – інфібуляція – звуження входу в піхву шляхом формування щільного кільця. Кільце утворюється в результаті видалення і переміщення малих або великих статевих губ, іноді за рахунок ушивання, з видаленням або без видалення клітора (клітеродектомії);
- тип 4 – інші, тобто всі інші операції на жіночих геніталіях, що наносять шкоду, здійснені з немедичною метою (наприклад, проколювання, пірсинг, надрізання, клеймування ділянки геніталій) [5].

У міжнародному праві каліцтво жіночих статевих органів визнається грубим порушенням прав людини та дискримінацією за гендерною ознакою. На протидію цьому вже тривалий час спрямовує свою діяльність низка міжнародних організацій (ООН, ЮНІСЕФ, ВООЗ та ін.). З метою заборони жіночого обрізання, а також для протидії насильству сто-

совно жінок загалом, прийнято численні міжнародно-правові акти, зокрема такі: Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Декларацію ООН про викорінення насильства щодо жінок (1993), Протокол про права жінок в Африці до Африканської хартії прав людини і народів (2003), Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) (2011) тощо.

Саме в Стамбульській конвенції міститься перелік протиправних дій, які охоплюють поняття «каліцтво жіночих статевих органів». Ст. 38 цього міжнародно-правового акта зобов'язує країни-учасниці вжити необхідних законодавчих або інших заходів для криміналізації таких форм умисної поведінки:

а) видалення, інфібуляції або здійснення будь-якого іншого каліцтва загалом або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора;

б) примушування жінки до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у підпункті «а», або схиляння її до цього;

в) підбурювання, примушування дівчини до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у підпункті «а», або схиляння її до цього [6].

У преамбулі до Конвенції зазначається: «...визнаючи із серйозним занепокоєнням те, що жінки й дівчата часто піддаються тяжким формам насильства, як-от:... каліцтву геніталій, що становить тяжке порушення прав людини стосовно жінок і дівчат і є головною перешкодою для досягнення рівності між жінками та чоловіками» [6]. З огляду на це, О. Дудоров та М. Хавронюк цілком слушно вказують, що в Конвенції (на відміну від ст. 121 КК України) ідеться виключно про певні жіночі статеві органи [7, с. 58]. Проте вітчизняний законодавець імплементував відповідне положення Стамбульської конвенції шляхом доповнення диспозиції ч. 1 ст. 121 Кримінального кодексу України терміном «каліцтво статевих органів». Отже, в Україні криміналізовано не лише каліцтво жіночих статевих органів, але й чоловічих, що робить нашу державу першою у світі, що встановила кримінальну відповідальність за чоловіче обрізання. А. Шкодяк справедливо запитує: «Якщо ми імплементуємо норми Стамбульської конвенції, яка чітко передбачає криміналізацію саме каліцтва жіночих геніталій, то чому законодавець удається до гендерно нейтрального терміна?» [8].

О. Харитонova відзначає, що така редакція законодавчого припису є певною мірою «випадковою» і пов'язана з політичним компромісом, про який йшлося у вступних зауваженнях. Стамбульська конвенція стає ефективним інститутом лише за умови розуміння гендерної оптики, а вилучення дефініцій «гендер» і «гендерне насильство» з тексту законодавцем призводить до відвертих законодавчих «ляпів» [9, с. 70–71]. Висловлена думка, на наш погляд, є абсолютно вірною: Україна не лише доповнила законодавство про кримінальну відповідальність відповідною нормою, а й установила відповідальність за чоловіче обрізання.

Чоловіче обрізання можна розглядати із двох позицій – медицини та релігії. Проведений нами аналіз медичної літератури показав, що в медицині існує такий термін, як «фімоз» – стан у чоловіків, де крайня плоть не може бути повністю відведена за голівку статевого члена [10]. Існують три механічні причини, що не дозволяють оголення крайньої плоти: 1) кінчик крайньої плоти дуже вузький, щоб пропустити голівку статевого члена (це нормально в дітей і підлітків); 2) внутрішня поверхня крайньої плоти склеюється з голівкою статевого члена (це нормально в дітей та підлітків, але ненормально в дорослих); 3) вуздечка занадто коротка, щоб дозволити повне втягування крайньої плоти (стан, який називається «короткою вуздечкою»). Загальні методи лікування фімозу включають: застосування стероїдного крему, ручного розтягування, препуціопластику та *обрізання* (курсив наш. – А. П., М. А.). Звичайно, обрізання застосовується як крайній захід, якого, по можливості, слід уникати.

Чоловіче обрізання – це хірургічне видалення частини або ж усієї крайньої плоти статевого члена. Лікування фімозу в дітей може бути пластичним (мета – досягти широкої окружності крайньої плоти, котру можна цілком змістити, тимчасом як крайню плоть зберегти завдяки дорсальному розрізу, частковому обрізанню) чи радикальним. Що ж стосується жіночого обрізання, то воно порушує права дитини (дівчинки), сексуальність якої намагаються регулювати та пригнічувати на основі гендерних стереотипів. Висновки лікарів свідчать, що медичних підстав для подібних операцій практично не існує.

Якщо ж розцінювати жіноче обрізання як релігійну практику, то передусім треба взяти до уваги те, що ця процедура є грубим порушенням прав жінок і дівчат. Проте в деяких африканських племенах обрізання розглядається як обряд посвячення дівчини в наречену. Чоловіки племені погоджуються брати в дружини тільки обрізаних жінок. Ті ж, хто уникнув процедури, засуджуються громадою, стають предметом докорів і насмішок, вважаються нечестивими. Подібну думку висловив Ісмаїл Бердієв, муфтії і глава Координаційного центру мусульман Північного Кавказу, наголосивши, що жіноче обрізання не суперечить ісламу і є «чисто дагестанським звичаєм», який необхідний, щоб «заспокоїти жіночу спритність». Він також припустив, що всі жінки повинні пройти через процедуру обрізання, щоб приборкати свої сексуальні почуття [11].

Проблема жіночого обрізання зустрічається в деяких культурах світу та зумовлена їхніми етнорелігійними особливостями. Для цих спільнот указані дії є частиною традиційної практики та виражають їхнє ставлення до місця жінки в сім'ї та соціумі. Як відзначає А. Байдан, в Україні немає «відповідного кримінологічного підґрунтя, великих емігрантських груп, носіїв відповідної традиції» [12, с. 210].

Отже, проведений нами аналіз поняття «каліцтво статевих органів» дозволяє зробити висновок, що єдиним правовим актом, що надає його тлумачення, є Стамбульська конвенція.

Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» передбачив нову редакцію ст. 121 КК України. Вона викладена таким чином: «Умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органа або його функцій, каліцтво статевих органів (курсив наш. – *А.П., М.А.*)...» [13]. Як бачимо, законодавець урахував положення Стамбульської конвенції, проте, на наше переконання, «надмірно», адже Конвенція вимагає криміналізації лише *каліцтва жіночих геніталій* (курсив наш. – *А.П., М.А.*), тимчасом як український законодавець уживає поняття «каліцтво статевих органів», що за своїм змістом не є тотожним і включає в себе й каліцтво чоловічих статевих органів.

Вірогідно, слід припустити, що законодавець, криміналізуючи цей наслідок умисного тяжкого тілесного ушкодження, зважав на статистичні дані вчинення таких дій в інших державах. Наприклад, згідно зі звітом про практику операцій, що калічать, у республіках Північного Кавказу щороку близько 1240 дівчат у віці до 3 років стають жертвами жіночого обрізання [14]. За інформацією уряду Великої Британії, близько 170 000 жінок і дівчат, які проживають у цій країні, пройшли процедуру жіночого обрізання, а ще 65 000 дівчат віком до 13 років перебувають під цією загрозою [15].

Але не завжди такі дії караються за кримінальним законом. Проведений нами аналіз кримінального законодавства іноземних держав щодо каліцтва статевих органів дозволяє умовно ці держави поділити на три групи.

Перша група – це держави, які передбачили відповідальність за каліцтво жіночих статевих органів в окремій нормі незалежно від будь-яких обставин. До цієї групи належать такі держави, як Австралійський Союз, Королівство Бельгія, Республіка Бенін, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Буркіна-Фасо, Королівство Данія, Естонська Республіка, Італійська Республіка, Федеративна Республіка Німеччина, Ко-

ролівство Норвегія, Португальська Республіка, Румунія, Республіка Хорватія, Центральна Африканська Республіка, Королівство Швеція, Швейцарська Конфедерація та інші. Так, згідно із Законом Австралійського Союзу «Про медичну практику», передбачається покарання за «калічення чи інше каліцтво статевих органів з метою викликати необоротне погіршення сексуального сприйняття», а лікарі, які здійснюють таку операцію, підлягають притягненню до суду [16].

Друга група – це держави, які передбачили відповідальність за каліцтво жіночих статевих органів в окремій нормі залежно від згоди жінки на це. Так, зокрема, до цієї групи входить Республіка Конго, у якій ст. 309 Кримінального кодексу передбачає відповідальність за «умисне заподіяння тілесного ушкодження або поранення, або спричинення (внаслідок іншого насильницького акту) захворювання чи втрати працездатності більше ніж на 20 днів» у вигляді «позбавлення волі на строк від двох до п'яти років та штрафу у розмірі від 4,000 до 480,000 франків, а також із позбавленням прав, передбачених статтею 42 цього Кодексу на строк від п'яти до десяти років». Спричинення вказаними насильницькими актами «каліцтва статевих органів, ампутації кінцівки або втрати нею функцій, сліпоти, втрати ока або іншої постійної інвалідності» має наслідком виключно «тюремне ув'язнення» [17].

І остання група, третя, – це держави, які не передбачили окремої норми щодо каліцтва жіночих статевих органів і не вносили зміни до внутрішнього законодавства (каліцтво жіночих статевих органів за їхнім законодавством карається в загальному порядку як тілесні ушкодження певної тяжкості). Наприклад, згідно ст. 277 Кримінального кодексу Республіки Камерун, «особа, яка заподіє іншій особі каліцтво, позбавляючи можливості користуватися всією кінцівкою або її частиною, органом тіла або почуттям, карається позбавленням волі на строк від десяти до двадцяти років» [18]. У статті 277.1, що складається із трьох частин, установлюється покарання за вказані дії, при цьому частина 2 передбачає «довічне позбавлення волі у випадку: а) якщо винна особа вчинює подібні дії систематично або з метою одержання винагороди; б) спричинення смерті потерпілого». Відповідно до частини 3, «суд має право додатково до зазначеного покарання застосувати конфіскацію майна згідно з вимогами статей 19 та 30 цього Кодексу». Нарешті, частина 4 цієї статті передбачає звільнення від відповідальності, якщо «зазначені дії вчинені уповноваженою особою та виправдані необхідністю врятувати життя потерпілого» [18].

А. Пазенко, аналізуючи новели кримінального законодавства України у сфері протидії насильству щодо жінок, зокрема «каліцтво статевих органів» як ознаку (ч. 1 ст. 121 КК України), акцентує, що потерпілими від цього злочину можуть бути особи як жіночої, так і чоловічої статі. У такому разі український законодавець не сприйняв головну ідею ст. 38 Конвенції – заборонити каліцтво жіночих статевих органів як дискримінаційні дії щодо осіб жіночої статі з урахуванням саме гендерного аспекту цієї проблеми. Це є обгрунтованим, адже подібні ушкодження безпосередньо пов'язані з певними релігійними течіями та етнічними групами, які не є притаманними українському суспільству, а підставою криміналізації чи внесення певних додаткових ознак до чинного КК є, зокрема, відповідне кримінологічне підґрунтя. Також слід зауважити: по-перше, посилення на те, що каліцтво було вчинене за згодою або на прохання неповнолітньої є нікчемним, а згоду дорослої особи можна розглядати лише як пом'якшувальну обставину, оскільки є пряма заборона на вчинення таких дій, а по-друге, подібні ушкодження не відповідають тому рівню приватності в житті особи, що не можуть бути підставою для невтручання особи в особисте життя потерпілих [19, с. 365].

Станом на кінець січня 2020 року в Україні відсутня практика притягнення до кримінальної відповідальності за умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило каліцтво статевих органів. Жодного вироку за умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, що спричинив такий наслідок, не було постановлено.

Нами проаналізовано 751 вирок за ст. 121 КК України та встановлено, що найбільш розповсюдженими наслідками є спричинення травм:

- голови – 34,75 % (261 вирок);
- черевної порожнини – 31,95 % (240 вироків);
- грудної клітини – 22,23 % (167 вироків);
- обличчя – 6,39 % (47 вироків);
- шиї – 1,99 % (15 вироків);
- зовнішньої сторони стегна – 1,19 % (9 вироків);
- ноги – 0,79 % (6 вироків);
- плечової артерії та стопи – 0,39 % (по 3 вироків).

Отже, можна з впевненістю сказати, що одним з основних положень, які вказують на недостатньо обґрунтовану імплементацію міжнародних норм у КК України й доповнення ч. 1 ст. 121 суспільно небезпечним наслідком «каліцтво статевих органів», є відсутність практики притягнення винних до кримінальної відповідальності за цим наслідком.

А. Шкодяк пропонує два варіанти розв'язання цієї ситуації.

1. Як мінімум, до диспозиції ч. 1 ст. 121 КК України потрібно внести зміни: замість «каліцтво статевих органів» указати «каліцтво жіночих статевих органів». Як максимум – винести склад злочину «каліцтво жіночих статевих органів» в окрему статтю, оскільки наслідки жіночого обрізання призводять до погіршення якості всього життя жінки і його важко оцінювати за такими ж критеріями, як й інші тілесні ушкодження.

2. До внесення змін, що стосуються уточнення статі потерпілої від каліцтва статевих органів особи, можна користуватися способом телеологічного (цільового) або звужувального тлумачення. Телеологічне тлумачення полягає у врахуванні цілей нормативно-правових актів та окремих положень із метою з'ясування їхнього змісту. Тобто під час застосування терміна «каліцтво статевих органів» із диспозиції ч. 1 ст. 121 КК України його зміст буде визначатися відповідно до норм Стамбульської конвенції (як каліцтво жіночих статевих органів), оскільки саме з метою імплементації згаданого міжнародного акта цей термін було внесено до КК України. Звужувальне тлумачення полягає в тому, що фактичний зміст норми є вузьким за той, що є в її формальному закріпленні. Звужувальне тлумачення, на відміну від розширювального, допускається в кримінальному праві. Тобто під «каліцтвом статевих органів» потрібно буде розуміти каліцтво лише жіночих геніталій [8, с. 189].

Варто зазначити, що в зауваженнях Головного юридичного управління від 10 березня 2017 р. (ще до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами») указувалося, що диспозицією частини першої статті 121 КК України вже передбачено заподіяння ушкоджень, що спричинили втрату будь-якого органа або його функцій тощо, що також охоплює і репродуктивну сферу. Крім того, запропонована ознака тяжкого тілесного ушкодження повністю охоплюється іншою ознакою – «стійкою втратою працездатності», яка може бути наслідком тілесного ушкодження (тяжкого, середньої тяжкості чи легкого).

Висновки. З огляду на викладене вище, вважаємо, що положення, якими був доповнений КК України внаслідок реалізації приписів Стамбульської конвенції, потребують ґрунтового перегляду та вдосконалення, зокрема, це стосується вилучення зі ст. 121 КК України такого наслідку, як «каліцтво статевих органів».

Підтримуємо позицію тих учених, які вказують на необхідність передбачення окремої норми за умисне каліцтво жіночих статевих органів. Це пов'язано з тим, що доповненням ст. 121 КК України суспільно небезпечним наслідком у вигляді каліцтва статевих органів законодавець створив колізію між уже наявними положеннями статей, що визначають тяжкість тілесних ушкоджень. За відсутності визначення каліцтва статевих органів, зокрема в Правилах судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень,

кваліфікація за цією ознакою може викликати складності в правоохоронних органах. За своєю сутністю ст. 121 КК України містить базове визначення тяжкого тілесного ушкодження, що використовується іншими нормами КК України (як-от ст.ст. 128, 287, 288, ч. 2 ст.ст. 276, 277, 282, 286 тощо), які передбачають спричинення зазначеної шкоди здоров'ю з необережності.

Зважаючи на те, що за змістом і спрямованістю Стамбульської конвенції каліцтво жіночих статевих органів може бути спричинене лише умисно, ми маємо чітко виражений дискримінаційний характер стосовно жінок і дівчат, які стають його жертвами, а встановлення необережної форми вини за його вчинення суперечить не лише міжнародно-правовим нормам, а й принципу системності побудови законодавства про кримінальну відповідальність України.

Тому можна погодитися з Т. Мартяною, що жоден законодавець не застрахований від помилок. Але всьому є межа. Певні техніко-юридичні правотворчі помилки слугують вагомим аргументом на користь проведення істотного реформування або, за потреби, модернізації кримінального законодавства, виправлення допущених помилок. В основі цих реформ має бути справді нова, науково обґрунтована, яка відповідає сучасним кримінальним викликам, концепція кримінальної та кримінально-правової політики [2, с. 146].

Список використаних джерел

1. Female genital mutilation: UNICEF. URL : <https://www.unicef.org/protection/female-genital-mutilation> (дата звернення: 16.01.2020).
2. Мартянова Т. Юридичні помилки в кримінальному законодавстві: проблеми криміналізації та декриміналізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2018. Вип. 5. № 894 (18). С. 142–147.
3. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s/kalictvo> (дата звернення: 16.01.2020).
4. Тлумачний словник української мови. URL : <https://eslovyk.com/%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE> (дата звернення: 16.01.2020).
5. Female genital mutilation: World Health Organization. URL : <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation> (дата звернення: 16.01.2020).
6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11 трав. 2011 р. URL : <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%20210%20Ukrainian.pdf> (дата звернення: 16.01.2020).
7. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України); за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте. 2019. 288 с.
8. Shkodiak Alona. Genital mutilation (article 121 of Criminal Code of Ukraine) vs. female genital mutilation (§ 226a of Criminal Code of the Federal Republic of Germany). *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 2 (volume 2). P. 187–192.
9. Харитонов О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству : науково-практичний посібник. Харків : ТОВ «Видавництво «Права людини», 2018. 344 с.
10. Huntley J., Bourne M., Munro F. , Wilson-Storey D. (2003). Troubles with the foreskin: one hundred consecutive referrals to pediatric surgeons. *Journal of the Royal Society of Medicine*. 96, 9. P. 449–451.
11. Строгие тюремные наказания не положат конец женскому обрезанию в Дагестане. URL : <http://inosmi.ru/social/20160825/237635535.html> (дата звернення: 16.01.2020).
12. Байда А. О. До питання кримінальної відповідальності за калічення жіночих статевих органів. *Вісник Асоціації кримінального права України* : електрон. наук. вид. Харків, 2016. Вип. 2. С. 202–210. URL : http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/13_Bayda.pdf (дата звернення: 28.01.2020).

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06 грудня 2017 р. № 2227-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#n41> (дата звернення: 28.01.2020).
14. Практики калечащих операций в республиках Северного Кавказа: стратегии преодоления. URL : https://www.srji.org/about/annual/strategii-protivodeystviya-FGM-proizvodstvo_kalechashchikh_operatsiy_sji/ (дата звернення: 16.01.2020).
15. Жіноче обрізання та боротьба проти нього у Великій Британії. URL : <https://ua.euronews.com/2016/10/13/female-genital-mutilation-the-uk-s-hidden-crime> (дата звернення: 16.01.2020).
16. Гасанханли С. С. Вплив права ЄС на міжнародно-правові способи подолання злочинів проти жінок у традиційних суспільствах. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2018. С. 67–78.
17. Legislation and other national provisions: Cameroon, Canada, Cape Verde, Central African Republic, Chad, Congo, Côte d'Ivoire, Cyprus. URL : <http://archive.ipu.org/wmn-e/fgm-prov-c.htm> (дата звернення: 16.01.2020).
18. Loi no. 2016/007 du 12 juillet 2016 portant Code Pénal, available at http://www.minjustice.gov.cm/pdf_download/codes/LOI_PORTANT_CODE%20PENAL_INTEGRAL.pdf (last accessed on December 10, 2017).
19. Пазенко А. О. Новації кримінального законодавства України у сфері протидії насильству щодо жінок. *Молодий вчений*. 2019. № 11 (75). С. 363–367.

References

1. Female genital mutilation: UNICEF. Retrieved from: <https://www.unicef.org/protection/female-genital-mutilation>.
2. Martianova, T. (2018). Yurydychni pomylky v kryminalnomu zakonodavstvi: problemy kryminalizatsii ta dekryminalizatsii [Legal mistakes in criminal legislation: problems of criminalization and decriminalization]. *Visnyk Natsionalnogo universytetu "Lvivska politekhnika"*. Seriya: "Yurydychni nauky". 5. 894 (18). 142–147. [in Ukrainian].
3. Akademichnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Academic Interpretative Dictionary of the Ukrainian Language. Retrieved from: <http://sum.in.ua/s.kalictvo/>. [in Ukrainian].
4. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Ukrainian language dictionary. Retrieved from: <https://eslovyk.com/>. [in Ukrainian].
5. Female genital mutilation: World Health Organization. Retrieved from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>.
6. Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasyilstvu ta borotbu z tsymy yavyschamy vid 11 travnia 2011 roku [Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention) the 11 May 2011 year. Retrieved from: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention%2010%20Ukrainian.pdf>. [in Ukrainian].
7. Dudorov, O. O., Khavroniuk, M. I. (2019). Vidpovidalnist za domashnie nasyilstvo i nasyilstvo za oznakoiu stati (naukovo-praktychnyi komentar novel Kryminalnoho kodeksu Ukrainy) [Responsibility for domestic violence and gender-based violence (a scientific and practical commentary on short stories Of the Criminal Code of Ukraine); za red. M. Khavroniuka]. Kyiv : Vaite. [in Ukrainian].
8. Shkodiak Alona. (2019). Genital mutilation (Art. 121 of Criminal Code of Ukraine) vs. female genital mutilation (§ 226a of Criminal Code of the Federal Republic of Germany). *Visegrad Journal on Human Rights*, 2 (2), 187–192. [in Ukrainian].
9. Kharytonova, O. V. (2018). Kliuchovi zasady hendernoï polityky v kryminalnomu pravi Ukrainy ta osnovni napriamy reform shchodo protydii nasyilstvu stosovno zhinok ta domashnomu nasyilstvu. Naukovo-praktychnykh posibnyk [Key principles of gender policy in the criminal law of Ukraine and main directions of reforms on combating violence against women and domestic violence]. Kharkiv : Prava liudyny. [in Ukrainian].
10. Huntley J., Bourne M., Munro F., Wilson-Storey D. (2003). Troubles with the foreskin: one hundred consecutive referrals to pediatric surgeons. *Journal of the Royal Society of Medicine*. 96, 9.

11. Strogie tyuremnye nakazaniya ne polozhat konec zhenskomu obrezaniyu v Dagestane [Strict prison sentences will not put an end to female circumcision in Dagestan]. Retrieved from: [http://inosmi.ru.social.20160825.237635535.html](http://inosmi.ru/social/20160825.237635535.html). [in Russian].
12. Baida, A. O. (2016). Do pytannia kryminalnoi vidpovidalnosti za kalichennia zhinochykh stavykh orhaniv [To the issue of criminalization of female genital mutilation]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy: elektron. nauk. vyd.* Kharkiv. 2, 202–210. [in Ukrainian].
13. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy z metoiu realizatsii polozhen Konventsii Rady Yevropy pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasyilstvu ta borotbu z tsymy yavvyshchamy : Zakon Ukrainy vid 06 hrudnia 2017 r. [Law of Ukraine About the introduction of the amendment to the Criminal Code and the Criminal Procedure Code of Ukraine with the implementation of the provisions of the Convention for the sake of Europe for the purpose of immobilizing domestic violence and domestic violence and combating these crimes № 2227-VIII (2017, June 06)]. Retrieved from: [https://zakon.rada.gov.ua/laws.show.2227-19#n41](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#n41). [in Ukrainian].
14. Praktiki kalechashchih operacij v respublikah Severnogo Kavkaza: strategii preodoleniya [Mutilation in the republics of the North Caucasus: strategies to overcome]. Retrieved from: [https://www.srji.org.about.annual.strategii-protivodeystviya-FGM-proizvodstvo_kalechashchikh_operatsiy_sji](https://www.srji.org/about/annual/strategii-protivodeystviya-FGM-proizvodstvo_kalechashchikh_operatsiy_sji). [in Russian].
15. Zhinoche obrizannia ta borotba proty noho u Velykii Brytanii [Female circumcision and the fight against in the UK]. Retrieved from: [https://ua.euronews.com.2016.10.13.female-genital-mutilation-the-uk-s-hidden-crime](https://ua.euronews.com/2016/10/13/female-genital-mutilation-the-uk-s-hidden-crime). [in Ukrainian].
16. Hasankhanly, S. S. Vplyv prava YeS na mizhnarodno-pravovi sposoby podolannia zlochyniv proty zhinok u tradytsiinykh suspilstvakh. *Zhurnal yevropeiskoho i porivnialnoho prava* [The influence of EU law on international legal means of overcoming crimes against women in traditional societies. European and Comparative Law Journal]. 67–78. [in Ukrainian].
17. Legislation and other national provisions: Cameroon, Canada, Cape Verde, Central African Republic, Chad, Congo, Côte d'Ivoire, Cyprus. Retrieved from: [http://archive.ipu.org.wmn-e.fgm-prov-c.htm](http://archive.ipu.org/wmn-e/fgm-prov-c.htm).
18. Law No 2016/007 dated from July 12th, 2016 “On Criminal Code”. Retrieved from: [http://www.minjustice.gov.cm/pdf_download.codes.LOI_PORTANT_CODE%20PENAL_INTEGRAL.pdf](http://www.minjustice.gov.cm/pdf_download/codes/LOI_PORTANT_CODE%20PENAL_INTEGRAL.pdf).
19. Pazenko, A. O. (2019). Novatsii kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy u sferi protydii nasyilstvu shchodo zhinok [Innovations of the criminal legislation of Ukraine in the sphere of combating violence against women]. *Molodyi vchenyi*. 11 (75), 363–367. [in Ukrainian].

Politova Anna,
PhD in Law, Associate Professor
(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Mariupol)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7351-7110>

Akimov Mykhailo,
PhD in Law, Associate Professor
(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7715-0259>

GENITALS MUTILATION AS A CONSEQUENCE OF INTENTIONAL GRIEVOUS BODILY INJURY

This article is concerning on currently important problem – genitals mutilation as a consequence of intentional grievous bodily injury stipulated by Part 1 of Art. 121 of Criminal Code of Ukraine. The term “genitals mutilation” has been studied; the conclusion that Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, also known as Istanbul Convention (dated from May 11th, 2011) is the only legal act which makes its interpretation has been done. It has been stated that practice of application of criminal responsibility for intentional grievous bodily injury causing genitals mutilation is absent in Ukraine. Based on analysis of foreign countries’ criminal legislation in connection with criminalization of genitals mutilation, three groups of such countries have been defined: first one – where responsibility for female genitals mutilation is stipulated by separate norm regardless of any circumstances; second one – where responsibility for female genitals mutilation is stipulated by separate norm depending on the fact whether the consent has been provided by the female or not; and the third one – where responsibility for female genitals mutilation is not stipulated by separate norm and national legislation was not amended in this regard (but female genitals mutilation is punishable on general terms as certain intentional bodily in-

jury). A meticulous research of practice of bringing to criminal responsibility for intentional grievous bodily injury in Ukraine has been conducted. It was proved that no judgments of intentional grievous bodily injury causing genitals mutilation were passed. With regard to the abovementioned results it should be noted that Ukrainian lawmaker's initiative aimed at fullest criminalization of encroachments against physical and psychological inviolability of person (within the framework of Istanbul Convention provisions' implementation) is entirely consistent and deserves support. But from authors' point of view, the form and method used of making such amendments and supplementations, leads only to creation of numerous internal systemic contradictions with norms of Criminal Code of Ukraine already in existence and consequently to expansion of the field of criminal legislation application without reasonable grounds. The solution is to be found in elaboration of respective amendments already made in Criminal Code of Ukraine: at the bare minimum – to change "genitals mutilation" into "female genitals mutilation" in the disposition of Art. 121 and, as a result, to exclude male circumcision from its legal environment; as maximum – to hand out a body of crime "Female genitals mutilation" into a new article of Criminal Code of Ukraine resulting in correction of technical and legal lawmaking mistakes. The necessity of the exclusion of consequence in question from Art. 121 of Criminal Code of Ukraine (taking into consideration the fact that "genitals mutilation" is hent by such consequence as "causing any body organ or its functions deprivation") has been substantiated.

Key words: *criminal responsibility; bodily injury; genitals mutilation; crime.*

Надійшла до редколегії 14.02.2020